

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Хрущ Ніли Анатоліївни

на дисертаційну роботу Джурик Христини Богданівни

на тему: «Фінанси територіальних громад»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі

знань 07 «Управління і адміністрування»

за спеціальністю 072 - Фінанси, банківська справа та страхування

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт

Сучасний етап бюджетної децентралізації, що має на меті подальше вдосконалення міжбюджетних відносин та ефективне управління фінансами об'єднаних територіальних громад, актуалізує проблеми формування, раціонального та ефективного використання складових фінансового забезпечення розвитку конкретних територій у поточний момент та у середньо і довгостроковій перспективі.

Стратегічний розвиток територіальних громад в Україні значною мірою залежить від дієвої системи управління фінансами. Ефективність існуючої системи управління фінансами, в першу чергу, визначає рівень фінансової спроможності територіальних громад.

Проблема формування системи ефективного управління фінансами територіальних громад потребує вирішення та обумовлює необхідність пошуку нових шляхів забезпечення фінансової спроможності та стабільності розвитку ТГ в Україні. Саме тому, дисертаційна робота Джурик Х.Б., яка спрямована на удосконалення процесів формування і використання фінансів територіальних громад, є актуальною і своєчасною.

Актуальність теми додатково підтверджується зв'язком дослідження із науковими планами та програмами. Дисертаційну роботу виконано у відповідності до плану науково-дослідних робіт Національного університету «Львівська політехніка», робота відповідає науковому напрямку кафедри фінансів «Діджиталізація публічних фінансів: науково-теоретичні концепти та практичний дискурс» (ДР № 0121U110161, акт впровадження від 22.06.2022 р.). Результати дослідження Джурик Х.Б. знайшли відображення при виконанні науково-дослідних тем Національної металургійної академії України:

«Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» (ДР № 0116U006782, довідки № 196 від 05.11.2018 р. та № 137 від 12.05.2020р.); «Моделювання економічної поведінки та стратегії розвитку суб'єктів господарювання» (ДР № 0116U008360).

**Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації**

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації Джурик Х.Б. мають високий ступінь наукової обґрунтованості, що обумовлено узагальненням і аналізом значної кількості наукових публікацій з проблем управління фінансами територіальних громад.

Отримані у дисертаційній роботі наукові результати, пропозиції, висновки та рекомендації є науково обґрунтованими та достовірними, що забезпечується використанням сукупності ретельно підібраних сучасних методів наукових досліджень, які дають змогу дослідити процеси формування і використання фінансів територіальних громад, серед яких методи: морфологічного аналізу, синтезу та групування, структурно-логічного аналізу, абстрагування, моделювання, економіко-математичні методи, прийоми графічного та табличного відображення даних та ін.

Автором проведено якісне дослідження із використанням ґрунтовної бази вітчизняних та зарубіжних джерел, що включені до списку літератури (152 найменування). Це свідчить про якісне опрацювання теми дисертації і відображено у науковому доведенні усіх окреслених положень та формулюванні висновків дисертації.

Високий рівень достовірності наукових розробок, отриманих у дисертації, підтверджується застосуванням у процесі дослідження: актуальних даних Державної служби статистики України, Міністерства економіки України; наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених; інформаційних ресурсів мережі Інтернет. Наукові положення, результати, висновки дисертаційного дослідження підтверджуються публікаціями у наукових виданнях та їх апробацією на науково-практичних конференціях. Достовірність наукових висновків і рекомендацій підтверджена їх практичним впровадженням.

Твердження авторки дисертації, її аргументація виглядають переконливими. Структура роботи є логічною та послідовною, відповідає поставленим завданням.

В цілому, достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується коректністю постановки та вирішенням наукового завдання – удосконалення процесів формування і використання фінансів територіальних громад.

Зміст дисертаційної роботи

Робота надана в рукопису. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 165 сторінках. Робота містить 8 таблиць, 39 рисунків, список використаних джерел із 152 найменувань та 8 додатків.

Дисертаційна робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів. Зміст дисертації відповідає меті і задачам дослідження. Робота написана у науковому стилі, її проілюстровано відповідними рисунками, таблицями, графіками.

У вступі розкрито актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено предмет та об'єкт, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів дослідження, наведено відомості про апробацію і впровадження.

В першому розділі «Теоретичні та прикладні основи формування і розвитку фінансів територіальних громад» проведено ґрунтовний аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, які працювали над даною проблематикою (с. 25-46). Опираючись на результати аналізування літературних джерел, автором досліджено вплив реформ на соціально-економічний розвиток територіальних громад (с.46-60), висвітлено міжбюджетні відносини як складову фінансів територіальних громад (с.60-68) та проаналізовано стратегічні напрями фінансового розвитку територіальних громад (с. 68-74).

У другому розділі «Аналізування фінансової діяльності територіальних громад» автором проведено детальний аналіз зарубіжного досвіду фінансової діяльності територіальних громад (с. 77-87), здійснено аналізування фінансових відносин територіальних громад в Україні (с. 87-94) та фінансових умов

розвитку територіальних громад Львівської області (с. 94-109).

У третьому розділі «Інструментарій формування фінансів ТГ для їхнього розвитку фінансів» автором обґрунтовано побудову стратегії розвитку територіальної громади з метою забезпечення їх фінансової діяльності (с. 111-126), сформовано інструментарій стратегічного розвитку фінансів територіальних громад (с. 126-148), розроблено складові системи оцінювання ефективності реалізації стратегії розвитку територіальних громад (с. 148-177).

Висновки і рекомендації логічно випливають із виконаних досліджень і підтверджуються довідками про впровадження результатів дисертаційної роботи.

Наукова новизна отриманих результатів

Наукові положення Джурик Х.Б. сформульовані самостійно та відображають особистий внесок дисертанта в розвиток економічної науки. Проведений аналіз дисертаційної роботи та публікацій автора дозволяє підтвердити наявність елементів наукової новизни, які викладені конкретно, послідовно і системно. Найважливішими науковими результатами, отриманими здобувачкою, є такі:

Вперше розроблено механізм формування стратегії управління розвитком ТГ, який включає завдання, інструменти цього механізму (SWOT-аналізу, формування соціального та інтелектуального капіталу тощо) і передбачає його реалізацію за допомогою центру інформаційної та навчальної підтримки управлінців територіальних громад, що сприятиме зростанню рівня фінансової автономності та спроможності територіальних громад (с. 114).

Розвинуто трактування поняття «територіальна громада», під яким автор розуміє окрему територіальну одиницю, що об'єднує населення даної території та може самостійно розвиватись, забезпечувати соціально-економічну стабільність шляхом ведення господарської діяльності та усі сфери життя громади, такі як освіта, наука, медицина, громадський порядок тощо. Також обґрунтовано завдання фінансової діяльності ТГ, що виконуються шляхом затвердження стратегій управління розвитком територіальної громади (с. 29, 33).

Удосконалено типологію джерел фінансування діяльності територіальних громад, до якої включають: кредитні, бюджетні, інвестиційні, грантові та інші джерела акумулювання фінансових ресурсів, та яка враховує сучасні види

джерел фінансування як краудфандинг, краудінвестинг, р-2-р кредитування та фінансові ресурси, отримані шляхом реалізації проектів корпоративної соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, які функціонують на території громади та муніципальні облигації (с. 33).

Розвинуто принципи побудови стратегії фінансового розвитку ТГ, які включають принцип довіри, об'єктивності, відкритості, кваліфікації та компетентності, оптимізації діяльності та прямого спілкування (с. 130).

Удосконалено концептуальну модель формування стратегії фінансового розвитку територіальних громад, основою якої є сервіс-орієнтований підхід, який підвищує якість наданих послуг та включає мету, сприяє залученості громади до управління територіальними громадами, принципи, підходи, методи, етапи та завдання формування стратегії фінансового розвитку територіальних громад (с. 134).

Набула подальшого розвитку система показників оцінювання ефективності діяльності територіальних громад, автор пропонує показники розподілити на групи: загальні, дохідні, видаткові та включити запропоновані показники, які стосуються участі територіальних громад в проектах співробітництва та міжнародних проектах, а саме: обсяг залучених коштів за допомогою реалізації проектів співробітництва на 1-го мешканця, кількість міжнародних програм та проектів сприяння розвитку територіальних громад, питома вага працівників залучених до програм і проектів з підвищення кваліфікації, показник залученості громади в діяльності територіальних громад (с. 155-168).

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Висновки здобувачки наукового ступеня щодо значущості її дослідження для науки і практики видаються обґрунтованими. Викладені в цьому дослідженні наукові положення є основою для подальших наукових пошуків та вдосконалення практики фінансово-економічної діяльності ТГ.

Теоретичну та практичну цінність мають отримані в процесі дисертаційного дослідження Джурик Х.Б. наукові результати, які заслуговують на використання органами місцевої влади для вирішення одного з найгостріших фінансових і соціально-економічних питань сучасної України, а саме: побудови стратегій ефективного фінансового і соціального розвитку територіальної громади. Зокрема, представляють інтерес такі положення:

- механізм формування стратегії управління розвитком ТГ;
- концептуальна модель формування стратегії фінансового розвитку ТГ;
- система показників оцінювання ефективності діяльності ТГ;
- комплекс принципів побудови стратегії фінансового розвитку ТГ.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження впроваджено у діяльність Жовківської територіальної громади при підготовці стратегії фінансового розвитку (довідка № 02-09/944 від 14.05.2021 р.), Куликівської територіальної громади при підготовці стратегії фінансового розвитку та заходів, спрямованих на забезпечення збалансованого розвитку громади (довідка № 01-08/622 від 22.03.2021 р.), Департаменту економічного розвитку Львівської міської ради при підготовці заходів, спрямованих на забезпечення збалансованого та інвестиційного розвитку міста (довідка № 23-вих-15332 від 02.03.2021 р.).

Отримані результати дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та застосовуються для підготовки студентів зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» при викладанні дисциплін: «Місцеві фінанси», «Бюджетна система» (довідка № 67-01-732 від 22.06.2022 р.).

Повнота викладення наукових і практичних результатів дисертації в опублікованих роботах

Теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтовна і всебічна. Авторка не лише наводить, але й критично переосмислює існуючий науковий доробок, формулює відповідне авторське ставлення до проблем управління фінансами територіальних громад.

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 17 наукових праць загальним обсягом 6,81 друкованих аркушів, з яких особисто автору належить 5,97 друкованих аркуша. Джурик Х.Б. опублікувала 3 монографії (з них 1 одноосібна), 5 статей у наукових фахових виданнях України, 4 з яких включено до міжнародних наукометричних баз, 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 з яких включено до наукометричної бази Web of Science. Окрім того, автором опубліковано 7 тез доповідей науково-практичних конференцій.

Публікації дисертантки мають широку географію (м. Хмельницький, м. Львів, м. Дніпро, м. Вінниця, м. Полтава, а також за кордоном - Греція). Опубліковані наукові праці у повній мірі відображають зміст дисертаційної роботи. Аналіз публікацій автора дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень її дисертаційного дослідження у науковій літературі. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до вимог.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації, а також публікації здобувача свідчать про відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. Зокрема, дисертаційна робота містить посилання на джерела інформації у випадку використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає прагнення автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, використанні методики досліджень та інформаційні ресурси.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Порівняльний аналіз анотації та основних положень дисертації Джурик Х.Б. засвідчує їх повну відповідність. Анотація не містить інформації, яка б була відсутня у тексті дисертаційної роботи. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукові результати, отримані в дисертаційному дослідженні та їх практичне значення, слід відзначити окремі дискусійні моменти та висловити деякі зауваження стосовно роботи Джурик Х.Б.:

1. У підрозділі 1.1 (с.34-42) доцільно дещо більше уваги приділити особливостям формування джерел фінансування розвитку територіальних громад в умовах сучасних викликів та небезпек. Варто було б більш детально дослідити такі джерела фінансування діяльності ТГ як: грантові, інвестиційні та інші від яких сьогодні найбільше залежить стратегічний розвиток ТГ.

2. У підрозділі 1.2 (с. 63, рис. 1.8) застосовується застаріла інформація, а саме автором наведено механізм врегулювання міжбюджетних відносин із урахуванням змін до Бюджетного кодексу 2014 року. Доцільно оновити та дослідити процеси трансформації складових механізму у динаміці.

3. Одним із етапів, розробленого автором, механізму формування стратегії управління розвитком ТГ (с. 114, рис. 3.2) є проведення аудиту громади, регіону, політичної та економічної ситуації, культурних надбань. Варто було б більш детально описати процес проведення зазначених видів аудиту, вказати основні завдання та виконавців аудиту.

4. Автором розроблено алгоритм процесу порівняння результативності стратегії фінансового розвитку територіальної громади, що відображено на с. 134, рис. 3.6, який передбачає, зокрема, такі етапи як оцінка якості інформації та порівняння результативних і планових параметрів. Однак, в дисертаційній роботі недостатньо обґрунтовано етапи цього процесу, наприклад виникає питання якими методами буде відбуватися оцінювання якості інформації? та хто буде формувати планові параметри? та інші.

5. Серед позитивних наслідків від ефективної стратегії управління фінансовим розвитком територіальної громади автор зазначає підвищення конкуренції населених пунктів в межах територіальної громади. Було б цікаво більш детально обґрунтувати як стратегія управління фінансовим розвитком впливає на це і які позитивні та негативні наслідки підвищення конкуренції населених пунктів (с. 129, рис. 3.4).

6. У дисертаційній роботі автор розробляє систему показників та пропонує оцінювати ефективність діяльності територіальних громад за трьома групами показників (загальні, дохідні, видаткові), що є досить цікавим та потрібним. У той же час, доцільно було розрахувати ці показники на прикладі конкретної територіальної громади, це значно б підсилило роботу (с. 155-176).

Наведені вище міркування, поставлені запитання є підставою для дискусії в ході захисту, свідчать про складність проблеми та дискусійність підходів до її вирішення. Вони не змінюють загальну позитивну оцінку дослідження проведеного Джурик Х.Б.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Джурик Христини Богданівни на тему: «Фінанси територіальних громад» є завершеною, самостійно виконаною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе для економічної науки завдання – обґрунтування теоретико-методичних основ та практичних рекомендацій з удосконалення процесів формування і використання фінансів територіальних громад. Дослідження є цілісним, логічно структурованим, носить завершений характер, містить наукову новизну та практичну цінність. Обрану тему дисертації розкрито, поставлену мету досягнуто, задачі дисертаційної роботи вирішено. Основні наукові положення роботи обґрунтовано, достатньо повно висвітлено в опублікованих наукових працях. Дисертацію виконано на достатньо високому науково-теоретичному, методичному та практичному рівнях.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Джурик Х.Б. на тему: «Фінанси територіальних громад», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка Джурик Христина Богданівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету

Ніла ХРУЩ

Підпис Ніли ХРУЩ засвідчую:
Учений секретар
Хмельницького національного університету
кандидат технічних наук, доцент

Людмила ТЕБЛЯШКІНА